

خدمات کتابخانه‌های عمومی برای زنان باردار: یک مرور حوزه‌ای

محمد زارعی^{۱*}، عاطفه زارعی^۲، وحیده زارع گاوگانی^۳، فیروزه زارع فراشبندی^۴

مقاله مروری

چکیده

مقدمه: امروزه فناوری‌های اطلاعاتی تأثیر زیادی بر نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی به کاربران عام و خاص خود گذاشته است. هدف پژوهش شناسایی انواع خدمات کتابخانه‌های عمومی و چگونگی نحوه ارائه این خدمات به زنان باردار به عنوان کاربران خاص کتابخانه است.

روش بررسی: مطالعه حاضر یک مرور حوزه‌ای است. بدین منظور، پایگاه‌های اطلاعاتی انگلیسی و فارسی برای شناسایی مطالعات مرتبط جستجو شد. کلیه مطالعات کیفی و کمی به زبان‌های انگلیسی و فارسی و مرتبط با اهداف پژوهش تا پایان ۳۱ اردیبهشت ۱۴۰۳ (۲۰ می ۲۰۲۴) بررسی شدند. نمونه پژوهش پس از غربالگری و بر اساس معیارهای ورود و خروج فوق ۱۴ مقاله نهایی بود که وارد مرحله تحلیل شدند.

یافته‌ها: مرور منابع سه طبقه اصلی برای انواع خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار شامل خدمات اطلاعاتی، خدمات سلامت و خدمات مشاوره‌ای نشان داد. خدمات اینترنتی، اطلاع‌رسانی، اشتراک پایگاه‌های مرجع سلامت و تهیه مجلات عمومی سلامت از جمله خدمات اطلاعاتی و بهداشت و سلامت روان از جمله خدمات سلامت بودند. همچنین مشارکت راهبردی کتابخانه‌های عمومی در برنامه‌ریزی‌های اطلاعاتی، مشاوره فرهنگی، مشاوره سلامت از جمله خدمات مشاوره‌ای کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار بود. این خدمات دو روش حضوری مانند خدمات مرجع و غیرحضوری مانند آموزش مهارت‌های اطلاع‌یابی سلامت ارائه شده است.

نتیجه‌گیری: شناسایی خدمات کتابخانه‌های عمومی و ظرفیت‌های بالقوه آن در حوزه سلامت می‌تواند ضمن افزایش مشارکت بیشتر این کتابخانه‌ها در امر سلامت به بهبود سلامت و رفاه جامعه از جمله زنان باردار یاری رساند. تحقق چنین امری نیازمند تعامل بیشتر سازمان‌ها و نهادهای سلامت با کتابخانه‌های عمومی است.

واژه‌های کلیدی: رفتار اطلاع‌یابی؛ بارداری؛ زنان باردار؛ سلامت، منابع اطلاعاتی؛ کتابخانه‌های عمومی؛ خدمات

پیام کلیدی: کتابخانه‌های عمومی جهان سه دسته خدمات شامل خدمات اطلاعاتی، خدمات سلامت و خدمات مشاوره‌ای ویژه زنان باردار ارائه می‌کنند که در ایران جای خالی آن مشهود است.

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱/۱۰

پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۳/۱۴

دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۱/۱۹

ارجاع: زارعی محمد؛ زارعی عاطفه؛ زارع گاوگانی وحیده؛ زارع فراشبندی فیروزه. خدمات کتابخانه‌های عمومی برای زنان باردار: یک مرور حوزه‌ای. مدیریت اطلاعات سلامت ۲۲:۱۴۰۴ (۲): ۱۱۵-۱۰۶.

گزارش شده است ۸۱ درصد از کتابخانه‌های محلی در بریتانیا، اطلاعاتی در مورد سلامت و رفاه به جامعه ارائه می‌دهند^(۳). دسترسی به اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی معتبر می‌تواند در پیشگیری از بیماری‌ها، بهبود خدمات سلامت^(۴).

۱. دانشجوی دکتری تخصصی، کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات سلامت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.
۲. دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان، همدان، ایران
۳. استاد مرکز تحقیقات مدیریت خدمات بهداشتی درمانی تبریز، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران
۴. استاد، مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات در امور سلامت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

نویسنده طرف مکاتبه: فیروزه زارع فراشبندی ، استاد، مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات در امور سلامت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران
Email: f_zare@mng.mui.ac.ir

مقدمه

امروزه فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی، محدود به قلمرو فیزیکی آنها نمی‌شود. کتابخانه‌ها برای ارائه خدمات خود به شدت به فناوری‌های رایانه‌ای و مخابراتی متکی هستند (۱). از سوی دیگر، تنوع خدمات و منابع کتابخانه‌های کنونی به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر سلامت و رفاه قشرهای مختلف جامعه تأثیرگذار است. کتابخانه‌ها می‌توانند به عنوان پلتفرم‌هایی برای مشارکت جامعه، تقویت تاب‌آوری، حمایت از سلامت روان و کاهش انزوای اجتماعی عمل کنند. با این حال، آگاهی عمومی از این خدمات محدود است. شناخت پتانسیل‌های استفاده نشده کتابخانه‌ها می‌تواند به جوامع سالم‌تر و رفاه بهتر منجر شود (۲).

یکی از حوزه‌های بالقوه برای ارائه خدمات کتابخانه‌ها، حوزه سلامت است اما نابرابری‌های بهداشتی مبتنی بر مکان باعث شده است که سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران بهداشت عمومی به ندرت کتابخانه‌های عمومی را بخشی از سیستم بهداشتی بدانند. مشارکت کتابخانه‌های عمومی در ارائه اطلاعات بهداشتی چیز جدیدی نیست و در کشورهای توسعه یافته این امر بسیار شایع است؛ به نحوی که

پژوهش‌های متعددی به ارائه خدمات سلامت یا ارائه خدمات خاص به زنان باردار در کتابخانه‌های عمومی و چالش‌های آن اشاره کرده‌اند. از آن جمله می‌توان موارد زیر را نام برد: Gabasa و همکاران (۲۱)، Hall & McAlister (۲۲)، Dervin و همکاران (۲۳)، Ezemaa (۲۴)، Ntlotlang and Grand (۲۵)، Elia (۲۶)، Salem (۲۷) و Oh (۲۸). عندلیب کندی، ناخدا و اسمعیلی گیوی (۲۹) و مسلمی و فرج پور (۳۰)؛ خسروی و همکاران (۳۱)، جولاهی، باب الحوائجی و حریری (۳۲)، امین پور (۳۳). با توجه به آنچه که در مرور منابع ذکر شد، می‌توان گفت که پژوهش جامعی که خدمات کتابخانه‌های عمومی برای زنان باردار را در متون موجود بررسی و گزارش کرده باشد تا خلاءهای پژوهشی را پیش روی پژوهشگران این حوزه قرار دهد، صورت نگرفته است. لذا مطالعه حاضر بر آن است تا با مروری جامع به شناسایی و نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار بپردازد تا با نشان دادن مسیر طی شده پژوهش‌های پیشین در این موضوع، زمینه را برای اتخاذ تدابیری جهت تقویت هر چه بیشتر خدمات کتابخانه‌های عمومی به این قشر از جامعه فراهم آورد و به سلامت و رفاه زنان باردار و جامعه یاری رساند.

روش بررسی

این مطالعه یک مرور حوزه‌ای است که به منظور تبیین رفتار اطلاع‌یابی زنان باردار و بر اساس راهنمای نگارش Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses- ScR (PRISMA) (۳۴،۳۵) تدوین شده است. کلیدواژه‌های مرتبط و مترادف‌های با موضوع پژوهش با مراجعه به MeSH، و متون مرتبط و نیز از طریق اخذ نظر متخصصان موضوعی تعیین گردید. بر این اساس، کلیدواژه‌های فارسی زیر در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و کلیدواژه‌های انگلیسی در پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی مورد استفاده قرار گرفتند:

بارداری، زنان باردار، خدمات کتابخانه، خدمات کتابخانه‌های عمومی، اطلاعات سلامت، ارتباطات سلامت.

Pregnancy, Pregnancies, Gestation, Pregnant Woman, Pregnant Women, Library, Public library, Public Libraries, Library Service, Library services, Public Libraries Services, Health Information, Health Communication.

با توجه به کلیدواژه‌های شناسایی شده، مطالعات مرتبط با استفاده از استراتژی کلی زیر جستجو شدند. استراتژی جستجوی خاص هر پایگاه مطابق همان پایگاه اعمال شد.

("public library" OR "public libraries" OR "library services" OR "library service") AND ("pregnant woman" OR "Pregnant women" OR pregnancy OR Women OR Woman OR gestation OR mothers Or mother) AND (health OR "health information" OR "health communication").

در این مطالعه پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی PubMed، Web of science، WOS، Scopus، Proquest، Sciencedirect، Eric، ایران، ایرانداک، نورمگز، نمایه استنادی علوم ایران، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، سامانه پایان‌نامه‌های علوم پزشکی کشور و سامانه جامع طرح‌های

کمک به کاهش هزینه‌های درمان بیماران، افزایش اعتماد به نفس بیماران در روند درمان و افزایش کیفیت مراقبت‌های پزشکی (۵، ۶)، افزایش دانش، کاهش اضطراب در مواجهه با مسائل بهداشتی جدید یا موقعیت‌های استرس‌زا، افزایش توانمندی در غلبه بر عوامل خطرزا، بهبود سریع‌تر، افزایش قابلیت‌های خود مراقبتی، مشارکت مؤثر در تصمیم‌گیری‌های مربوط به سلامت (۷)، توسعه سوادآموزی، آموزش و ارتباطات اجتماعی در حوزه سلامت از دیگر فواید این امر است (۸).

گرچه زنان بسیاری از کتابخانه‌های عمومی استفاده می‌کنند اما تمهیدات مکانی و تصمیمات طراحی در کتابخانه‌های عمومی، پذیرش و حمایت از نیازهای مختلف زنان را از کتابخانه‌ها به عنوان فضاهای خرد شهری چندان فراهم نمی‌کند (۹). از سوی دیگر، زنان از مهمترین مصرف کنندگان خدمات سلامت و پزشکی هستند (۱۰) و دسترسی به اطلاعات قابل اعتماد برای آنان به خصوص در دوران بارداری و زایمان بسیار مهم است (۱۱). اگر زنان به اطلاعات سلامت مناسب دوران بارداری دسترسی داشته باشند، می‌توان از برخی از مرگ‌های مادران پیشگیری کرد (۱۲). زنان بارداری که رفتارهای سالمی را اتخاذ و به کار می‌برند، به طور بالقوه می‌توانند سلامت خود و نوزادشان را بهبود بخشند (۱۳). امروزه از یک سو اینترنت به یک منبع محبوب برای یافتن اطلاعات سلامت تبدیل شده است (۱۴) و از سوی دیگر، صحت و دقت اطلاعات سلامت موجود در آن مورد تردید است (۱۵)؛ بنابراین نظر به اهمیت لزوم صحت اطلاعات مورد استفاده زنان باردار و آسیب‌پذیری این قشر از جامعه، لزوم تجهیز کتابخانه‌ها به منابع روزآمد و امکانات رفاهی برای زنان و استفاده از کتابداران سلامت را برجسته می‌کند. آشنایی زنان باردار، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، با انواع محتوای اطلاعات سلامت معتبر می‌تواند دسترسی زنان باردار به اطلاعات را تسهیل کرده و بسیاری از عوارض ناشی از کمبود اطلاعات معتبر را کاهش دهد (۱۶).

سازمان بهداشت جهانی بر دسترسی همگان به اطلاعات سلامت تأکید کرده است و لازم است زیرساخت‌های لازم در این زمینه، چه از بعد امکانات و تجهیزات و چه از بعد نیروی انسانی، برای همه اقشار جامعه و از جمله زنان باردار فراهم گردد (۱۷). هر چند برنامه‌های بهداشت روان و بارداری به طور گسترده در دسترس هستند اما برخی از زنان در طول دوران بارداری خود به اطلاعات دیجیتالی دسترسی دارند که تشخیص اعتبار این اطلاعات یک چالش است (۱۸)، لذا با توجه به این که کتابخانه‌های عمومی به عنوان نهادهای اجتماعی مورد اعتماد جامعه هستند و در ارتقای سواد سلامت و دسترسی کاربران به اطلاعات سلامت و ارائه کمک به آنان نقش مهمی بازی می‌کنند (۱۹)، لازم است خدمات متنوعی از سوی این کتابخانه‌ها در رابطه با ارائه اطلاعات سلامت برای کل کاربران از جمله زنان باردار تعریف، طراحی و اجرایی گردد تا وضعیت سلامت و رفاه جامعه ارتقاء یابد.

در کتابخانه‌های عمومی ایران، برای اطلاعات سلامت و خدمات مبتنی بر اطلاعات سلامت جایگاهی را معین نساخته‌اند و برنامه و فعالیت خاصی در حوزه اطلاعات سلامت دیده نمی‌شود (۲۰).

برای مرورهای حیطه‌ای، ارزیابی کیفیت مطالعات در این نوع مرورها ضرورت ندارد (۳۴). بنابراین، در این مطالعه، ارزیابی کیفیت مطالعات انجام نشده است.

اطلاعات هر منبع شامل نام نویسنده اول، عنوان، نام مجله، سال انتشار، کشور مورد مطالعه، طرح مطالعه، جامعه مطالعه، نمونه مطالعه، هدف و ابزار پژوهش، نوع خدمات کتابخانه‌های عمومی برای زنان باردار و چگونگی ارائه آن می‌باشد که با استفاده از فرم استخراج داده استخراج شد. برای هر مطالعه، اطلاعات به طور مستقل توسط دو مرورگر استخراج گردید و موارد عدم توافق از طریق اجماع (consensus) حل شد.

برای ترکیب داده‌ها، محتوای مقالات بازبایی شده با اهداف پژوهش (نوع خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار و چگونگی ارائه آن) مقایسه و ترکیب داده‌ها به صورت روایی و متنی انجام گرفت. بر این اساس، داده‌های به دست آمده مرتبط با مطالعه بر اساس هدف پژوهش، ترکیب و گروه‌بندی شده و در قالب جداول ارائه شدند.

یافته‌ها

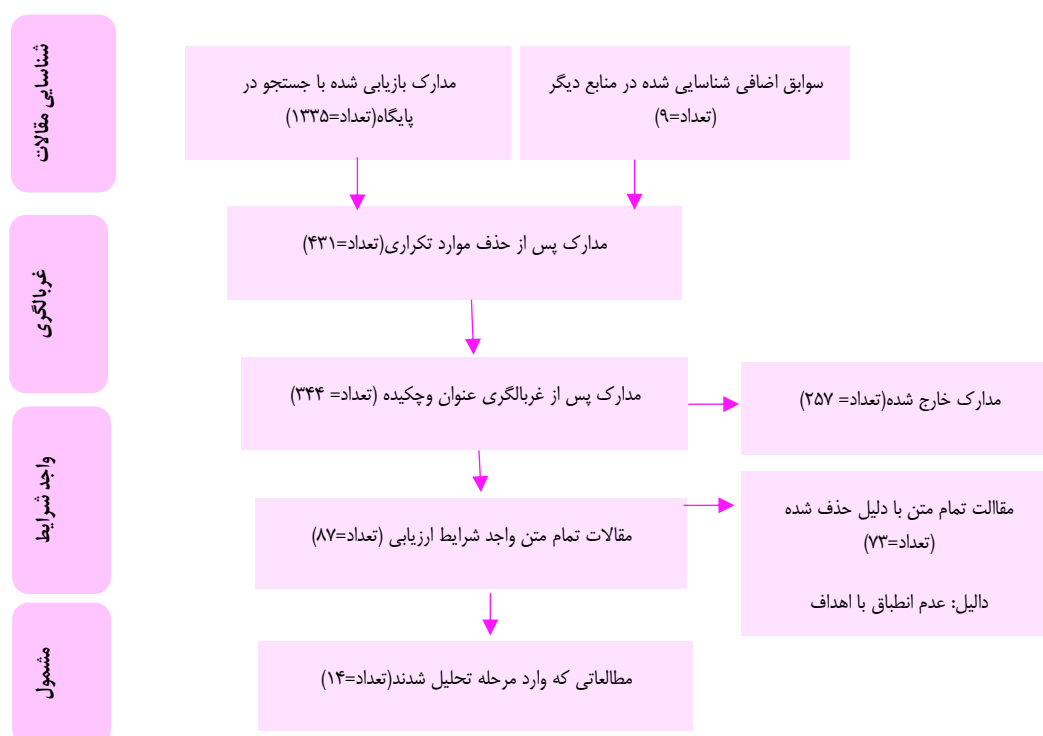
نمودار پریزما (شکل ۱) تعداد مقالات بازبایی شده و غربالگری آن‌ها در چند مرحله را برای درک بهتر روش اجرای پژوهش نشان می‌دهد.

جدول یک، اطلاعات کتابشناختی ۱۴ منبع وارد شده به مطالعه را پس از مراحل غربالگری نشان می‌دهد.

تحقیقاتی علوم پزشکی کشور برای شناسایی مطالعات موردی مرتبط جستجو شد. علاوه بر این، جستجوی مقالات همایش‌ها از طریق فهرست مقالات همایش‌های مرتبط، از جمله همایش‌های بین‌المللی ایفلا، صورت گرفت.

تمام مطالعات کیفی و کمی که به زبان‌های انگلیسی و فارسی نوشته شده و مرتبط با اهداف پژوهش (خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار) بودند، از ابتدا تا پایان ۳۱ اردیبهشت ۱۴۰۳ (۲۰ می ۲۰۲۴)، در مطالعه گنجانده شدند. مطالعاتی که دسترسی به متن کامل آن‌ها حتی پس از جستجو و مکاتبه با نویسندگان میسر نبود، از مطالعه حذف شدند.

جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی، منابع خاکستری و جستجوی دستی، بدون محدودیت زمانی منجر به شناسایی ۱۳۴۴ منبع شد. پس از حذف موارد تکراری توسط نرم‌افزار اندنوت، ۴۳۱ منبع باقی ماند. این منابع در دو مرحله غربالگری شدند. در ابتدا، پس از غربالگری عنوان و چکیده‌ها بر اساس اهداف مطالعه و معیارهای ورود و خروج، ۸۷ منبع باقی ماند. سپس، در مرحله بعد، با مراجعه به متن کامل منابع، ۷۳ مطالعه به دلیل عدم انطباق با اهداف مطالعه و معیارهای ورود و خروج حذف شدند و در نهایت ۱۴ مطالعه برای بررسی و استخراج داده‌ها انتخاب شدند (شکل ۱). فرآیند انتخاب منابع به صورت مستقل توسط دو عضو از تیم پژوهش انجام گرفت. در صورت عدم توافق، موارد از طریق توافق جمعی (consensus) یا با داوری یک فرد سوم خارج از تیم پژوهش حل و فصل شد. طبق راهنمای Joanna Briggs



شکل ۱: نمودار پریزما

جدول ۱: اطلاعات کتابشناختی منابع وارد شده به مطالعه (تنظیم بر حسب سال)

ردیف	نویسنده (رفرنس)	(شماره)	سال	مکان پژوهش	روش پژوهش	جامعه آماری	اهداف پژوهش	ابزار پژوهش
۱	Witkin (۳۶)	۱۹۷۶	ایالات متحده آمریکا	کیفی	سه گروه مادران (۵۰ نفر)	خدمات سلامت روان/ برنامه‌های قصه گوئی	تحلیل محتوا	
۲	Guodo Liu (۱)	۱۹۹۵	اوربانی ایالات متحده آمریکا	کیفی	۴۴۶ منبع	خدمات اطلاعاتی، امانت بین کتابخانه‌ای، خدمات مرجع	مطالعه مروری	
۳	Mayer(۳۷)	۲۰۰۲	آفریقای جنوبی	مطالعه نظری	زنان آفریقای جنوبی	آگاهی زنان باردار در مورد تبعیض علیه زنان و مراقبت‌های مالی	مطالعه مروری	
۴	Mehra & Jaber (۳۸)	۲۰۲۲	آلابامای ایالات متحده آمریکا	کیفی	پایگاه داده APLS با ۳۳۰ عضو	فراهم آوری منابع اطلاعاتی، برنامه‌ریزی و نمایندگی راهبردی	تحلیل محتوای وب سایت‌ها	
۵	Karki et al(۲)	۲۰۲۴	انگلیس	روش ترکیبی (پرسشنامه و مصاحبه)	۶۰۵ کاربر کتابخانه‌ها و ۱۲ مصاحبه	انگیزه و دلیل، شناخت رفتار،	پرسشنامه و مصاحبه	
۶	Zager et al(۸)	۲۰۱۶	ایالات متحده آمریکا	کیفی	۲۹۲۵ بیمار نوجوان	رابطه استفاده بیشتر از کتابخانه با بارداری	پرسشنامه	
۷	Adisso et al(۳۹)	۲۰۱۸	شهر کبک کانادا	کمی	۸۹ کاربر کتابخانه‌ها	ارائه اتاق مشاوره در کتابخانه‌ها	پرسشنامه	
۸	Iio et al(۳)	۲۰۲۱	نیجریه	مطالعه نظری	زنان ساکن مناطق روستایی نیجریه	مشارکت و همکاری با سازمان‌ها/ انتشار اطلاعات سلامت	مطالعه مروری	
۹	Peterson(۹)	۲۰۲۴	آلمان	مطالعه نظری	۲۳ زن آلمانی	طراحی فضاهای عمومی در کتابخانه‌ها	مصاحبه عمیق	
۱۰	Hamzehei et al (۴۰)	۲۰۱۸	ایران	کیفی	۱۹۶ زن باردار ایرانی	ارتقاء کیفیت و کمیت منابع کتابخانه‌ها	پرسشنامه	
۱۱	Tabibifard et (۱۶) al	۲۰۱۲	ایران	کمی	ماماها	دسترسی به منابع معتبر و بروز / امانت منابع	مصاحبه	
۱۲	Joulahi, Babalhavaeji and (۴۱)Hariri	۲۰۱۶	ایران	کیفی	۱۸ متخصص در زمینه سلامت در کتابخانه‌های عمومی ایران	ارائه الگویی برای اطلاعات سلامت پزشکی در کتابخانه‌های عمومی	گراندد تئوری	
۱۳	Khosravi et al (۴۲)	۲۰۱۷	ایران	کیفی	۵۷ کتابخانه عمومی استان بوشهر، ایران	شناسایی خدمات مبتنی بر سلامت در کتابخانه‌های عمومی	پرسشنامه	
۱۴	Khajeali Jahantighi and Omidkhoda (۴۳)	۲۰۲۲	ایران	کیفی	متخصصان، پرستارها و مدیران کتابخانه‌های عمومی در ایران	شناسایی خدمات مبتنی بر سلامت در کتابخانه‌های عمومی	پرسشنامه	

جدول ۲، خدمات کتابخانه‌های عمومی و نحوه ارائه این خدمات را به زنان باردار را نشان می‌دهد. طبق جدول ۲، انواع خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار را می‌توان به سه دسته خدمات اطلاعاتی، خدمات سلامت و خدمات مشاوره‌ای تقسیم کرد.

جدول ۲: انواع خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار

ابعاد	حیطه اصلی	حیطه فرعی	شماره منبع بر اساس جدول ۱
انواع خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار	خدمات	خدمات بهداشتی	۱، ۲، ۵، ۸
	سلامت	سلامت روان	۲، ۵
	خدمات اطلاعاتی	خدمات اینترنتی	۱، ۲
		خدمات اطلاع رسانی (اشتراک پایگاه‌های مرجع سلامت، تهیه مجلات علمی عمومی بهداشتی)	۴، ۲۰
		خدمات امانت منابع	۱۱، ۴۰
نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار	خدمات	مشاوره مالی (کاهش هزینه‌های بهداشتی و کلاهبرداری‌های مالی بهداشتی)	۳
		نماینده‌گری کتابخانه به عنوان مکانی راهبردی در برنامه‌ریزی‌های اطلاعاتی	۴
	مشاوره‌ای	مشاوره فرهنگی (برطرف کردن طرز فکر نابرابری‌های جنسیتی در زنان)	۴، ۸
		مشاوره سلامت (ترک دخانیات، رهایی از افسردگی و اضطراب)	۶

جدول ۳ نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار را در دو دسته کلی بیشترین خدمات حضوری مربوط به خدمات مرجع و عقد تفاهم‌نامه به سازمان‌های سلامت خدمات حضوری (در ۹ دسته فرعی) و دسته غیرحضوری (در ۷ دسته فرعی) نشان می‌دهد. است و بیشترین خدمات غیرحضوری مربوط به امانت بین کتابخانه‌ای است.

جدول ۳: نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار

ابعاد	حیطه اصلی	حیطه فرعی	شماره منبع بر اساس جدول ۱
نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار	حضوری	خدمات مرجع	۱۰، ۲۰، ۱
		مجموعه‌سازی (تامین منابع)	۱۴
		استفاده از فضای کتابخانه جهت نشست‌ها و تصمیم‌گیری‌های مشترک (اتاق مشاوره)	۹، ۷
		تجهیز منابع روزآمد و معتبر در کتابخانه‌ها	۱۱، ۱۰
		انتشار اطلاعات بهداشت بارداری به زنان روستایی	۸، ۳
		برگزاری کارگاه‌های آموزشی جهت پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی سلامت	۷
		تفاهم‌نامه بین کتابخانه‌ها و سازمان‌های بهداشتی جهت بهره‌گیری از متخصصان حوزه سلامت	۸، ۱۲، ۳
	غیرحضوری	معرفی پورتال‌های معتبر از سوی کتابداران	۱۰، ۲
		مکانی امن صرفنظر از استفاده یا عدم استفاده	۵
		امانت بین کتابخانه‌ای	۲، ۱
		برگزاری فعالیت‌های فرهنگی مجازی کتابخوانی حول محور بهداشت روان	۱۴
		ایجاد کمپین‌های آگاهی بخشی عمومی حوزه سلامت	۱۴
		آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی با تاکید بر سلامت و بهداشت جامعه	۱۴
		آموزش آنلاین رفتارهای خودمراقبتی (لایو اینستاگرام)	۱۴
نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار	غیرحضوری	آموزش مجازی آشنایی با پایگاه‌های اطلاعاتی	۱۴
		آموزش مهارت‌های اطلاع‌یابی	۱۴

بحث

نتایج این پژوهش نشان داد یکی از مهمترین خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار ارائه «خدمات سلامت» به آنان از طریق تهیه و دسترس‌پذیر کردن اطلاعات سلامت معتبر است که متمرکز بر بهداشت و سلامت روان آنها است. این نتیجه در راستای پژوهش Hall & McAlister (۲۲)، Elia (۲۶)، Oh (۲۸)، مسلمی و فرج پور (۳۰) و خسروی و همکاران بود (۳۱). ارائه خدمات سلامت روان به زنان باردار می‌تواند کمک کند آنان دوران بارداری را در شرایط بهتری به اتمام برسانند (۱۳-۱۲).

از جمله «خدمات اطلاعاتی» کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار در نتایج پژوهش حاضر، خدمات اطلاع‌رسانی همچون اشتراک پایگاه اطلاعاتی سلامت و یا تهیه مجلات علمی عمومی بهداشتی، در راستای نتایج پژوهش‌های Oh & Noh (۲۸) Ntlotlang and Grand (۲۵) اما امانت منابع معتبر و بروز در کتابخانه‌های عمومی در تضاد با نتایج پژوهش امین‌پور (۳۳) بود. همچنین خدمات اینترنتی (۲) در راستای پژوهش Gabasa و همکاران بود (۲۱).

از دیگر خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار «خدمات مشاوره‌ای» است. داشتن خدمات مشاوره سلامت در کتابخانه‌های عمومی توسط متخصصان سلامت، همچون مشاوره ترک دخانیات، رهایی از افسردگی و اضطراب، در راستای پژوهش Dervin و همکاران (۲۳) است. ارائه خدمات مشاوره فرهنگی همچون برطرف کردن طرز فکر نابرابری‌های جنسیتی در میان زنان، مشاوره مالی و نمایندگی کتابخانه‌های عمومی در برنامه‌ریزی‌های اطلاعاتی حوزه زنان باردار نیز در راستای پژوهش Elia (۲۶) است.

نتایج بدست آمده نشان داد که می‌توان نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار را به دو دسته کلی شیوه حضوری و غیرحضوری تقسیم کرد. از جمله خدمات حضوری به دست آمده در این پژوهش می‌توان به خدمات مرجع در راستای پژوهش Gabasa و همکاران (۲۱) و مجموعه‌سازی بر اساس منابع مورد نیاز زنان باردار با استفاده از منابع بروز و معتبر برخلاف پژوهش‌های خسروی و همکاران (۳۱) و امین‌پور (۳۳) اشاره کرد. انتشار اطلاعات بهداشتی بارداری و معرفی سایت‌های معتبر از سوی کتابداران سلامت در راستای نتایج پژوهش امین‌پور (۳۳) است. ایجاد مکانی امن در کتابخانه‌ها برای زنان باردار و استفاده از فضای کتابخانه جهت برگزاری انواع مشاوره‌ها به زنان باردار در راستای پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی بهداشتی آنان نیز در راستای پژوهش‌های Ezemaa (۲۴) و Salem (۲۷) می‌باشد. همکاری و مشارکت با سازمان‌های بهداشتی جهت استفاده از متخصصان حوزه سلامت در راستای پژوهش Dervin و همکاران (۲۳)، عندلیب کندی، ناخدا و اسمعیلی گیوی (۲۹) بود. یکی از مهمترین خدمات کتابخانه‌های عمومی در ارائه اطلاعات

درست و مورد نیاز کاربران، ارائه خدمات مرجع است. کتابداران با ارائه خدمات مرجع می‌توانند نیازهای اطلاعاتی زنان باردار را به درستی تشخیص داده و نقش مفیدی در دسترس‌پذیری اطلاعات سلامت داشته باشند. خدمات مرجع می‌تواند زمینه‌ای برای سفارش و تجهیز کتابخانه‌های عمومی به منابع روزآمد و معتبری باشد که نیازهای اطلاعات سلامت زنان باردار را رفع کند. امانت بین کتابخانه‌ای و آموزش‌های آنلاین خود مراقبتی در راستای نتایج پژوهش Dervin و همکاران (۲۳) و آموزش آشنایی با پایگاه‌های اطلاعاتی سلامت و مهارت‌های اطلاع‌یابی، در راستای نتایج پژوهش Oh (۲۸)، عندلیب کندی، ناخدا و اسمعیلی گیوی (۲۹) بود. از جمله محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به عدم دسترسی به تمامی مقالات مربوط و همچنین نواقص مربوط به روش مرور حیطه‌ای اشاره کرد.

نتیجه‌گیری

از آنجایی که کتابخانه‌های عمومی مورد استفاده عموم جامعه از جمله زنان باردار قرار می‌گیرد، دستیابی زنان باردار به اطلاعات معتبر و روزآمد مورد نیاز از طریق کتابخانه‌های عمومی نه تنها نقش این کتابخانه‌ها را در ارتقای سلامت جامعه پررنگ‌تر خواهد کرد، بلکه زمینه‌ساز ایجاد نگاه مثبت به کتابخانه‌های عمومی در حوزه سلامت خواهد بود.

کتابخانه‌های عمومی می‌توانند اطلاعات معتبر سلامت را در اختیار زنان باردار قرار دهند و نقش کتابخانه‌ها را در تأمین نیازهای اطلاعاتی زنان باردار بیش از پیش پررنگ‌تر کنند. زنان باردار با در دسترس داشتن منابع معتبر و بروز کمتر به سراغ اطلاعات نامعتبر در حال افزایش در شبکه‌های مجازی می‌روند. در دسترس قرار دادن منابع الکترونیک همچون پایگاه‌های اطلاعاتی مرجع در حوزه سلامت از سوی کتابخانه‌های عمومی در کنار ارائه منابع چاپی و سنتی مرسوم می‌تواند در انتخاب کتابخانه‌های عمومی از سوی زنان باردار به عنوان یکی از مهمترین منبع اطلاع‌رسانی سلامت نقش بسیار مؤثری داشته باشد. این امر ضمن به همراه داشتن رونق کتابخانه‌های عمومی در جامعه، به تدریج باعث سلامت و رفاه هر چه بیشتر جامعه بخصوص زنان باردار خواهد شد.

از سوی دیگر، خدمات غیرحضوری کتابخانه‌های عمومی مانند آموزش‌های آنلاین می‌تواند موضوعات مهمی همچون آشنایی با پایگاه‌های اطلاعاتی حوزه سلامت، آموزش‌های مهارت‌های اطلاع‌یابی سلامت، آموزش‌های خود مراقبتی را در برگرد و افزایش سواد سلامت زنان باردار را در پی داشته باشد. نتیجه نهایی این امر، با توجه به سیاست‌های جوان‌سازی کشور موجب کمک به افزایش ارتقای سلامت جامعه از جمله زنان باردار خواهد بود. نتیجه کلی پژوهش حاضر در مورد انواع خدمات کتابخانه‌های عمومی به زنان باردار و نحوه ارائه این خدمات در شکل ۲ آورده شده است.



تشکر و قدردانی

این مقاله حاصل بخشی از پایان نامه دکترای مصوب دانشگاه علوم پزشکی اصفهان با کد ۳۴۰۱۶۱۴ و کد اخلاق ۱۴۰۱۴۷۱۴۷۱۴۷ IR.MUI.NUREMA.REC.1401.147 است که با حمایت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان انجام شده است.

تضاد منافع

در انجام پژوهش حاضر، نویسندگان هیچ گونه تضاد منافی نداشتند.

پیشنهادهای

پیشنهاد می‌گردد که سیاستگذاران حوزه کتابخانه‌های عمومی بر اساس نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر، بسترهای لازم برای ارائه انواع خدمات اطلاعاتی، مشاوره‌ای و اطلاعات سلامت را برای زنان باردار ایجاد کنند. ارائه این خدمات به دو شیوه حضوری و غیرحضوری و به صورت مداوم، نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و همکاری با نهادهای سازمان‌های متولی سلامت در کشور و استفاده از متخصصان سلامت است.

References

1. Liu LG. The Internet and library and information services: A review, analysis, and annotated bibliography. Occasional papers (University of Illinois at Urbana-Champaign Graduate School of Library and Informaiton Science); no 202. 1995.
2. Karki M, El Asmar ML, Sasco ER, El-Osta A. Public libraries to promote public health and wellbeing: a cross-sectional study of community-dwelling adults. BMC Public Health. 2024;24(1):1226.
3. Ilo P, Ifijeh G, Segun-Adeniran C, Michael-Onuoha HC, Ekwueme L. Providing reproductive health information to rural women: The potentials of public libraries. African Journal of Reproductive Health. 2021;25(5s):210-8.
4. Kahouei M, Babamohammadi H, Panahi S, Mehdizadeh J. A survey on barriers to access health information resources of nursing care from the perspectives of nurses and nursing students. 2012.
5. Zare-farashbandi F A-rH, Shahrzadi, L PA. Information therapy research center. Health Information Management. 2010;9(4):445-7.
6. Zeinali V, Riahinia N. Information therapy services in educational hospitals: a feasibility study in educational hospitals of Shahid Beheshti University of Medical Sciences. 2015.
7. Lobo S, Lucas CJ, Herbert JS, Townsend ML, Smith M, Kunkler E, et al. Nutrition information in pregnancy: Where do women seek advice and has this changed over time? Nutrition & Dietetics. 2020;77(3):382-91.
8. Zager S, Haskins A, Maland K, Holt C. The health and libraries of public use retrospective study (HeLPURS). Health Information & Libraries Journal. 2016;33(3):190-203.
9. Peterson M. Designing a feminist city: Public libraries as a women's space. Geoforum. 2024;150:103971.
10. Bakar ABA. Information seeking behaviours of rural women in Malaysia. Library Philosophy and Practice. 2011;2011:461-8.
11. Vogels-Broeke M, Daemers D, Budé L, de Vries R, Nieuwenhuijze M. Sources of information used by women during pregnancy and the perceived quality. BMC Pregnancy and Childbirth. 2022;22(1):109.
12. Ezeabasili AC. Health information needs and risk health behaviors of pregnant women in Anambra State, Nigeria. J Med Libr Inf Sci. 2024;5:e51.
13. Daly LM, Horey D, Middleton PF, Boyle FM, Flenady V. The effect of mobile application interventions on influencing healthy maternal behaviour and improving perinatal health outcomes: a systematic review protocol. Systematic reviews. 2017;6:1-8.
14. AlGhamdi KM, Moussa NA. Internet use by the public to search for health-related information. International journal of medical informatics. 2012;81(6):363-73.
15. Sun Y, Zhang Y, Gwizdka J, Trace CB. Consumer evaluation of the quality of online health information: systematic literature review of relevant criteria and indicators. Journal of medical Internet research. 2019;21(5):e12522.
16. Tabibifard H, Khani H, Sobhani R, Ghorbani A, Portaha M, Mehrabi A, et al. Report on the experience of improving mothers information by creating a small library in the maternity room or small books related to pregnancy, health, family planning and healthy children. Conference on business and optimal functions of the primary health care system (The second national conference and the first international conference); Tehran2012.
17. Ashrafi-Rezi H, Shahrzadi L. Family health specialized libraries: Necessity and functions. Health Management. 2017;68(2):7-10.
18. Evans K, Donelan J, Rennick-Egglestone S, Cox S, Kuipers Y. Review of mobile apps for women with anxiety in pregnancy: Maternity care professionals' guide to locating and assessing anxiety apps. Journal of Medical Internet Research. 2022;24(3):e31831.
19. Smith CA, Hundal S, Keselman A. Knowledge gaps among public librarians seeking vaccination information: a qualitative study. Journal of Consumer Health on the Internet. 2014;18(1):44-66.
20. Andalib kandari M, Nakhoda M, Esmaili givi M. Designing a service delivery model based on health information in public libraries in Tehran. Infomation Research and Public Libraries. 2022;28(4):466-80.
21. Gabasa P, Oyedum G, Babalola G. Assessment of Role of Medical Librarians on Pregnant Women Utilisation of Health Information Resources in Federal Universities in Northern Nigeria Paraya Gabasa Department of Library and Information Technology Federal University of Technology Minna, Niger State. Journal of Information Resource. 2019;2(1):1-8.
22. Hall K, McAlister S. Library services and resources in support of mental health: a survey of initiatives in public and academic libraries. Journal of Library Administration. 2021;61(8):936-46.
23. Dervin B, Harpring JE, Foreman-Wernet L. In moments of concern: A sense-making study of pregnant, drug-addicted women and their information needs. The Electronic Journal of Communication. 1999;9(2):3.
24. Ezema JJ. Reproductive health information needs and access among rural women in Nigeria: A study of Nsukka Zone in Enugu State. The African Journal of Information and Communication. 2016;2016(18):117-33.

25. Nlotlang T, Grand B. The role of libraries in the dissemination of health information in Botswana: A study of Mochudi and Molepolole public libraries. *Library Review*. 2016;65(4/5):320-49.
26. Elia H. Public libraries supporting health and wellness: A literature review. *School of information student research journal*. 2019;9(2):7.
27. Salem NMB, editor *Public Libraries Role in Promoting Health Awareness in Sultanate of Oman*. International Conference on Chemical, Agricultural, Biological and Health Sciences; 2017.
28. Oh S, Noh Y. Online health information in South Korean public libraries: Developing evaluation criteria. *Library & Information Science Research*. 2013;35(1):78-84.
29. Andalib Kondori M, Nakhoda M, Esmaeili Givi M. Designing health information services model in Tehran's public libraries. *Research on Information Science and Public Libraries*. 2022;28(4):466-80.
30. Moslemi M, Farajpour M. Examining the status of information seeking and informing librarians of public libraries about health information case study Western Azerbaijan province. *Quarterly of Information Management Sciences and Techniques*. 2017;3(1):31-58.
31. Khosravi A, Mahmoodi N, Basirian Jahromi R, Hajivandi A. A new approach to public libraries in providing health information services: A case study of public libraries located in Bushehr. *Lib and Inf Sci Res*. 2018;7(2):23-40.
32. Jolahi L, Babalhavaeji F, Hariri N. Increasing community health by setting up medical and health information services department in public libraries: Qualitative approach. *Qualitative approach Journal of Rehabilitation Medicine*. 2017;5(2):9-19.
33. Aminpour F. Is realizing the ideal of "health information for every one by 2015" possible. *Health information management*. 2006;2(1):12-28.
34. Institute JB. Joanna Briggs Institute Reviewers' Manual. Reviews MfJS, editor. Australia: The Joanna Briggs Institute; 2015.
35. Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, Altman DG, PRISMA Group* t. Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. *Annals of internal medicine*. 2009;151(4):264-9.
36. Witkin LJ. Mothers' Discussion Groups in Public Libraries. *Social Work*. 1976;21(6).
37. Mayer L. Women, democracy and participation in the Information Society. IFLA publications. 2003;106:131-6.
38. Mehra B, Jaber BS. Women's concerns in Alabama's public libraries: An exploratory website content analysis of illustrative information support services. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*. 2020;57(1):e257.
39. Adisso EL, Borde V, Saint-Hilaire M-È, Robitaille H, Archambault P, Blais J, et al. Can patients be trained to expect shared decision making in clinical consultations? Feasibility study of a public library program to raise patient awareness. *PloS one*. 2018;13(12):e0208449.
40. Hamzehei R, Kazerani M, Shekoffteh M, Karami M. Online health information seeking behavior among Iranian pregnant women: A case study. *Library Philosophy and Practice*. 2018;1659.
41. Joulahi L, Babalhavaeji F, Hariri N. Health promotion by setting up medical and health information services in public libraries: A qualitative approach. *J Rehab Med*. 2016;5(2):9-19.
42. Khosravi A, Mahmodi N, Basirian Jahromi R, Hajivandi A. New approach to public libraries in providing health information services: Case study of public libraries in Bushehr province. *Library and Information Science Research*. 2017;14(7):23-40.
43. Khajeali Jahantighi Z, Omidkhoda M. Identifying health-based services in Iranian Public Libraries during the Corona Crisis (Corona and Post-Corona era): Public health information system. *Journal of Studies in Library and Information Science*. 2022;14(Special Issue: COVID-19):54-72..

Public Library Services for Pregnant Women: A Scoping Review

Mohammad Zarei¹, Atefeh Zarei², Vahideh Zarea- Gavgani³, Firoozeh Zare-Farashbandi⁴

Review Article

Abstract

Introduction: Nowadays, information technologies have had a great impact on the way public libraries provide services to their users. The aim of the research is to identify the types of public library services and how these services are provided to pregnant women as specific library users.

Methods: The present study is a scoping review. English and Persian databases were searched to identify relevant studies. All qualitative and quantitative studies that were relevant to the research objectives were reviewed until the end 20 May 2024. After screening and based on the above inclusion and exclusion criteria, the research sample was 14 final articles that entered the analysis stage.

Results: A review of the sources revealed three main categories for the types of public library services to pregnant women, including information services, health services, and counseling services. Internet services, information, sharing health reference databases, and providing general health journals were among the information services, and health and mental health were among the health services. Also, strategic participation of public libraries in information planning, cultural counseling, and health counseling were among the counseling services of public libraries to pregnant women. These services were provided in two ways: face-to-face, such as reference services, and offline, such as training in health information retrieval skills.

Conclusion: Identifying the services of public libraries and their potential capacities in the field of health can help improve the health and well-being of society, including pregnant women. Achieving this requires greater interaction between health organizations and institutions and public libraries.

Keywords: Information seeking behavior, pregnancy, pregnant women, health, information resources, Public libraries, services

Received: 8 Apr; 2025

Accepted: 4 Jun; 2025

Published: 1 Jul; 2025

Citation: Zarei M, Zarei A, Zarea- Gavgani V, Zare-Farashbandi F. **Public Library Services for Pregnant Women: A Scoping Review.** Health Inf Manage 2025; 22(2): 106-115.

This article resulted from a PhD thesis with No 3401614 and ethics code IR.MUI.NUREMA.REC.1401.147, which was conducted with the support of Isfahan University of Medical Sciences

1. PhD Student of Medical and Information Sciences, Health Information Technology Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.

2. Associate Professor, Department of Knowledge and Information science, Islamic Azad University, Hamedan Branch, Hamedan, Iran

3. Professor, Tabriz Health Services Management Research Center, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran

4. Professor, Health Information Technology Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran

Corresponding Author: Firoozeh Zare-Farashbandi; Professor, Health Information Technology Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran. Email: f_zare@mng.mui.ac.ir